

FINANSINIO RAŠTINGUMO POVEIKIO JAUNŲ ASMENŲ FINANSINEI ELGSENAI VERTINIMAS LIETUVOJE

Žydrūnė PUKIENĖ, Vytauto didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas, el. paštas: zydrune.pukiene@vdu.lt

Vilija ALEKNEVIČIENĖ, Vytauto didžiojo universitetas, Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas, el. paštas: vilija.aleknevicene@vdu.lt

Santrauka

Sparčiai kintanti finansinių paslaugų aplinka, didėjantis skaitmenizacijos mastas ir aktyvus jaunimo įsitraukimas į finansinių sprendimų priėmimą lemia poreikį ištirti jaunų asmenų finansinio raštingumo poveikį jų finansinei elgsenai Lietuvoje. Jaunų asmenų finansinę elgseną vertinama per taupymo, apsipirkimo, trumpalaikio ir ilgalaikio planavimo dimensijas. Tyrime taikyti mokslinės literatūros analizės ir sintezės, lyginamosios ir loginės analizės metodai, anketinė apklausa ir dalinių mažiausių kvadratų struktūrinės lygties modeliavimo (PLS-SEM) metodas. Empirinio tyrimo imtį sudaro 338 respondentai, kurių amžius yra 15–34 metai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad jaunų asmenų finansinis raštingumas daro statistškai reikšmingą teigiamą poveikį jų taupymui, trumpalaikiam ir ilgalaikiam planavimui, tačiau neturi poveikio jų apsipirkimo elgsenai. Tai suponuoja išvadą, kad aukštesnis finansinio raštingumo lygis didina atsakingų finansinių sprendimų tikimybę ir prisideda prie tvaresnio jaunų asmenų finansų valdymo Lietuvoje.

Reikšminiai žodžiai: finansinis raštingumas, finansinė elgsena, taupymas, apsipirkimas, trumpalaikis planavimas, ilgalaikis planavimas.

Įvadas

Finansinis raštingumas pastaraisiais metais tampa viena svarbiausių socialinių mokslų tyrimų sričių. Sparčiai kintanti finansinių paslaugų aplinka, skaitmenizacija, lengvai prieinami kreditai ir investavimo platformos didina asmenų atsakomybę savarankiškai priimti finansinius sprendimus. Nors finansinės informacijos prieinamumas nuolat didėja, daugelis gyventojų vis dar susiduria su sunkumais vertindami finansines rizikas, planuodami išlaidas ar valdydami skolinius įsipareigojimus. Moksliniai tyrimai rodo, kad vien finansinių žinių turėjimas negarantuoja atsakingos finansinės elgsenos, todėl vis daugiau dėmesio skiriama finansinio raštingumo ir realių finansinių sprendimų sąveikai. Ši problema ypač aktuali jaunų asmenų grupėje, nes jų finansinė elgsena formuojasi skaitmeninėje aplinkoje, kuriai būdingi momentiniai mokėjimai, impulsyvus vartojimas ir didesnė socialinių tinklų įtaka. Jauni žmonės dažniau susiduria su finansinių sprendimų priėmimu ankstyvame amžiuje, tačiau jų finansinė patirtis dar yra ribota. Dėl šios priežasties svarbu nustatyti, kaip finansinis raštingumas veikia skirtingas finansinės elgsenos formas – taupymą, vartojimą ir finansinį planavimą. Nors finansinio raštingumo poveikis finansinei elgsenai tiriama plačiai ir giliai tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje, dauguma tyrimų yra orientuoti į pavienes finansinės elgsenos dimensijas, skirtingas amžiaus ar profesines grupes. Be to, daug tyrimų yra orientuota į finansinę elgseną kaip abstraktų teorinį konstrukta, apimančią žinių, kognityvinių gebėjimų, emocijų ir socialinio konteksto sąveiką. Lietuvoje mokslininkai dažniausiai vertina jaunų asmenų (įvairių amžiaus grupių) finansinio raštingumo lygį arba atskiras finansinės elgsenos dimensijas. Šiuo tyrimu siekiama užpildyti egzistuojančią mokslinę spragą, įvertinant jaunų asmenų finansinio raštingumo poveikį jų finansinei elgsenai per keturias dimensijas: taupymo elgseną, apsipirkimo elgseną, trumpalaikio planavimo elgseną ir ilgalaikio planavimo elgseną.

Tyrimo tikslas – parengti jaunų asmenų finansinio raštingumo poveikio jų finansinei elgsenai vertinimo metodiką ir įvertinti šį poveikį Lietuvoje.

Iškeltam tikslui pasiekti sprendžiami šie **uždaviniai**:

1. Apibrėžti finansinio raštingumo ir finansinės elgsenos sampratą mokslinių tyrimų kontekste.
2. Išanalizuoti ir apibendrinti mokslinius tyrimus, nagrinėjančius finansinio raštingumo poveikį finansinei elgsenai
3. Parengti jaunų asmenų finansinio raštingumo poveikio finansinei elgsenai vertinimo metodiką.
4. Įvertinti jaunų asmenų finansinio raštingumo poveikį jų finansinei elgsenai Lietuvoje.

Tyrimų rezultatai ir jų aptarimas

Mokslinių tyrimų apžvalga ir hipotezių formulavimas

Mokslinių tyrimų analizė ir sintezė atskleidė, kad finansinį raštingumą mokslininkai traktuoja skirtingai. Tie mokslininkai, kurių tyrimai nesusiję su finansinio raštingumo poveikiu finansinei elgsenai, finansinį raštingumą traktuoja ne tik kaip kognityvinę funkciją žinių lygyje, bet ir kaip teorinių žinių, nuostatų ir finansinio elgesio dimensijų visumą (Potrich et al., 2024), finansinio raštingumo formavimosi veiksnius ir finansinio švietimo programų reikšmę (Bužienė, 2024), realių finansinių elgesį (Berlinger et al., 2025; Kicova et al., 2025; Choowan et al., 2024), praktinį žinių pritaikomumą (Potrich et al., 2025) bei finansinių ir verslumo sprendimų priėmimo gebėjimus (Nogueira et al., 2025). Ankstesniuose moksliniuose tyrimuose finansinis raštingumas dažniausiai buvo traktuojamas tik kaip kognityvinė

funkcija žinių lygyje. T. R. Llewellyn (2012) finansinį raštingumą apibrėžia kaip asmens gebėjimą interpretuoti ir suprasti pagrindines finansines sąvokas bei taikyti žinias priimant pagrįstus sprendimus. Finansinis neraštingumas arba finansinių žinių stoka gali paskatinti asmenis priimti neefektyvius finansinius sprendimus, o tai prisideda prie finansinių problemų (Kumar et al., 2017; Yew et al., 2017). Finansinį raštingumą savo tyrimuose subjektyviu žinių lygiu vertina S. Zulaihati ir kt. (2020), o M. Sajid ir kt. (2024) apibrėžia kaip sąmoningumo, žinių, įgūdžių, požiūrio ir elgesio derinį, būtiną priimti pagrįstus finansinius sprendimus ir pasiekti individualią finansinę gerovę. A. C. Lyons ir J. Kass-Hanna (2021) finansines žinias apibrėžia kaip pagrindinių finansinių sąvokų, tokių kaip skaičiavimo įgūdžiai, sudėtinės palūkanos, infliacija ir rizikos diversifikavimas, supratimą. Šiame tyrime, siekiant nustatyti finansinio raštingumo poveikį finansinei elgsenai, yra atskiriamas žinių bei gebėjimų ir įgūdžių lygmuo. Tokiu būdu finansinis raštingumas yra apibūdinamas kaip individo sugebėjimas interpretuoti ir suprasti pagrindines finansines sąvokas ir pritaikyti turimas žinias priimant racionalius ir pagrįstus finansų valdymo sprendimus.

Finansinė elgsena formuojasi ne spontaniškai, bet kaip įvairių gebėjimų ir psichologinių veiksnių sąveikos rezultatas, todėl literatūroje pabrėžiama būtinybė aiškiai identifikuoti kompetencijas, lemiančias kokybiškus finansinius sprendimus. A. C. Potrich ir kt. (2025) finansinę elgseną analizuoja kaip vieną iš finansinio raštingumo dimensijų, apimančią taupymo, finansų planavimo ir asmeninių finansų priežiūros veiksmus. Tai kasdieniai finansiniai sprendimai, susiję su taupymu, vartojimu ir finansų planavimu (Choowan et al., 2024). Finansinė elgsena mokslinėje literatūroje suprantama kaip abstraktus teorinis konstruktas, apimantis žinių, kognityvinių gebėjimų, emocijų ir socialinio konteksto sąveiką (Sajid et al., 2024) arba kaip konkrečių kasdienių veiksmų visumą, susijusi su taupymu, vartojimu, skolinimusi, investavimu, planavimu ir finansine įtrauktimi (Zulaihati et al., 2020). Šiame moksliniame darbe finansinė elgsena yra tirama kaip konkrečių kasdienių veiksmų visuma ir apibrėžiama kaip individo elgesys, susijęs su asmeninių finansų valdymu, apimančiu taupymo, apsipirkimo, ilgalaikio ir trumpalaikio finansų planavimo sritis.

Didžioji dalis tyrimų finansinio raštingumo poveikį finansinei elgsenai analizuoja platesnėse ar vyresnio amžiaus grupėse, neapsiribodami jaunimu. R. Henager ir B. J. Cude (2016) nagrinėjo finansinio raštingumo ir finansinės elgsenos ryšį skirtingose amžiaus grupėse ir nustatė, kad vyresni asmenys elgseną labiau grindžia objektyviomis finansinėmis žiniomis, o jaunesni – subjektyviu pasitikėjimu savo gebėjimais. S. Xu ir kt. (2022) nustatė, kad finansinis raštingumas gerina finansinę elgseną ilguoju laikotarpiu, tačiau šį ryšį gali silpninti riboto dėmesio fenomenas – informacijos perteklius ir gebėjimo ją apdoroti ribotumas. N. Garg ir S. Singh (2018) sisteminėje apžvalgoje nustatė, kad finansinio raštingumo lygis daugelyje šalių, ypač tarp jaunimo, išlieka žemas, o demografiniai veiksniai – amžius, lytis, pajamos, šeimos padėtis – daro reikšmingą įtaką tiek finansiniam raštingumui, tiek finansinei elgsenai. Autorius pabrėžė, kad finansinių žinių, požiūrio ir elgsenos sąryšis yra vienas iš pagrindinių mechanizmų, paaiškinančių, kodėl tie patys žinių lygiai gali lemti skirtingą elgesį. Taupymo elgsena įvairaus amžiaus grupėse nagrinėjama U. Widyastuti ir kt. (2016), I. Widjaja ir kt. (2020) bei A. Widyakto ir kt. (2022) darbuose. P. Choowan ir kt. (2024) atlikta mokslinių tyrimų rezultatų analizė patvirtino finansinio raštingumo intervencijų poveikį bendrai finansinei elgsenai, tačiau jų metaanalizė neapėmė atskirų elgsenos dimensijų (taupymo, vartojimo, skolinimosi ar investavimo) ir nevertino jaunimo (15–34 m.) kaip atskiros grupės.

Jaunų asmenų finansinio raštingumo poveikį jų finansinei elgsenai tyrė P. Perawati ir kt. (2025), H. T. T. Thu ir kt. (2025), D. Chawla ir kt. (2022), R. K. Nugraha ir kt. (2022) ir M. Forster ir kt. (2019). P. Perawati ir kt. (2025) bei B. Suyanto ir kt. (2025) nustatė, kad finansinis raštingumas jaunimo finansinę elgseną veikia tiesiogiai ir statistiškai reikšmingai, o šis ryšys analizuojamas finansinių technologijų naudojimo ir finansinių sprendimų kontekste. Jaunų asmenų finansinę elgseną investavimo srityje tyrė H. T. T. Thu ir kt. (2025), D. Chawla ir kt. (2022) ir R. K. Nugraha ir kt. (2022). Tyrimų rezultatai parodė, kad aukštesnis finansinio raštingumo lygis siejasi su labiau pagrįstais investavimo sprendimais. Keletas tyrimų yra atlikta Baltijos šalyse ir Lietuvoje. D. Gedvilaitė ir kt. (2022) tyrė 15–30 metų jaunų žmonių finansinį ir tvarumo raštingumą Baltijos šalyse ir nustatė jaunimo finansinio ir tvarumo raštingumo lygio skirtumus tarp šalių, finansinių žinių spragas ir skirtingą požiūrį į investavimą ir tvarumo prioritetus. I. Danilevičienė (2024) vertino Lietuvos jaunimo finansinio raštingumo lygį ir jo poveikį taupymo elgsenai, nustatydama statistiškai reikšmingą finansinio raštingumo poveikį taupymo elgsenai. A. Ulbinaitė ir kt. (2023) atliko Lietuvos Y kartos finansinio raštingumo tyrimą ir nustatė, kad jų finansinės žinios yra vidutinio lygio, o finansinė elgsena ir požiūris – pozityvūs. Šis tyrimas buvo aprašomojo pobūdžio ir nevertino finansinio raštingumo poveikio finansinei elgsenai, t. y. nenustatė priežastinių ryšių tarp žinių ir elgsenos. Be to, jis neapėmė jaunimo (15–34 m.) grupės.

Atlikta mokslinių tyrimų analizė, sintezė ir palyginimas suteikė galimybę identifikuoti mokslinių tyrimų spragą – poreikį tirti jaunų asmenų finansinio raštingumo poveikį jų finansinei elgsenai Lietuvoje. Keliamos keturios empirinio tyrimo hipotezės:

- H1 Didesnis jaunų asmenų finansinis raštingumas didina jų polinkį taupyti.
- H2 Didesnis jaunų asmenų finansinis raštingumas formuoja atsakingesnę jų apsipirkimo elgseną.
- H3 Didesnis jaunų asmenų finansinis raštingumas stiprina jų ilgalaikio planavimo elgseną.
- H4 Didesnis jaunų asmenų finansinis raštingumas stiprina jų trumpalaikio planavimo elgseną.

Tyrimo metodika

Tyrimui atlikta pasitelkiama anketinė apklausa. Jos metu respondentams buvo išplatintos anketos. Pasirinkti šie anketų platinimo būdai: internetinė apklausa, atlikta naudojant platformą apklausa.lt, ir tiesioginė (kontaktnė) anketinė apklausa. Respondentų imtis yra nustatyta pagal žemiau pateiktą formulę (Taherdoost, 2017):

$$n = \frac{p(100 - p)z^2}{\Delta^2} \quad (1)$$

čia: n – reikalingas imties dydis; p – tikimybė, kad tiriamas reiškinys pasireišk (dažnai imama 0,5, jeigu nėra tikslų duomenų); z – standartinis normalusis koeficientas (1,96 esant 95 proc. pasiklioavimo lygmeniui); Δ – leistina paklaida (5 proc.).

Paskutinio Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis (Lietuvos gyventojų 2021...), 2021 m. Lietuvoje gyveno 2810,8 tūkst. gyventojų, iš kurių 637,1 tūkst. buvo jaunimas nuo 15 iki 34 metų. Taigi, 15–34 metų amžiaus grupė sudarė apie 23 proc. visų gyventojų. Darant prielaidą, kad tikimybė pasireikšti reiškiniui – jaunimo daliai bendroje gyventojų populiacijoje – yra 23 proc., minimali tyrimo imtis yra 272 respondentai. Tyrime dalyvavo 338 respondentai. Moterys sudarė 65 proc. respondentų, o vyrai – 35 proc. Didžiausią amžiaus grupę sudarė 31–34 metų respondentai (32 proc.), mažiausią – 15–20 metų (17 proc.). Pagal išsilavinimą vyravo universitetinį išsilavinimą turintys asmenys (35 proc.), po jų – vidurinį (25 proc.) ir aukštąjį neuniversitetinį (24 proc.). Pagrindinis pajamų šaltinis buvo darbo užmokestis (64 proc.), taip pat nurodyta tėvų parama (16 proc.) ir stipendijos (6 proc.). Didžioji dalis respondentų uždirbo daugiau nei 1000 Eur per mėnesį (37 proc.), mažoji dalis respondentų – iki 100 Eur (9 proc.).

Finansinė elgsena vertinta keturiomis dimensijomis: taupymo, apsipirkimo, trumpalaikio ir ilgalaikio planavimo. Taupymo elgsena vertinta remiantis S. Zulaihati ir kt. (2020) ir U. Widyastuti ir kt. (2016) taikytais klausimynais, vertinančiais respondentų taupymo įpročius ir santaupų formavimą. Apsipirkimo (vartojimo) elgsena vertinta pagal W. Abdallah ir kt. (2025) ir S. Zulaihati ir kt. (2020) metodiką. Ilgalaikio planavimo elgsena vertinta remiantis U. Widyastuti ir kt. (2016) tyrimais, apimančiais ateities finansinių tikslų planavimą ir ilgalaikių finansinių sprendimų priėmimą. Trumpalaikio planavimo elgsena vertinta remiantis S. Zulaihati ir kt. (2020) taikytu klausimynu, o teorinį vertinimo pagrindą sudaro Jr J. G. Lynch ir kt. (2010) metodika, skirta kasdieniam biudžeto planavimui ir trumpalaikių išlaidų kontrolei. Visų dimensijų vertinimui taikyta 5 balų Likert skalė: 1 – „visiškai nesutinku“, 2 – „nesutinku“, 3 – „nei sutinku, nei nesutinku“, 4 – „sutinku“, 5 – „visiškai sutinku“.

Empirinis tyrimas

Empirinio tyrimo rezultatai apima kintamųjų aprašomąją statistiką, konstrukto pagrįstumą ir patikimumą, diskriminantinį pagrįstumą, struktūrinio modelio kelio ir determinacijos koeficientus.

1 lentelėje yra pateikta finansinio raštingumo ir finansinės elgsenos kintamųjų aprašomoji statistika.

1 lentelė. Aprašomoji statistika

Table 1. Descriptive statistics

Kintamasis <i>Variable</i>	Vidurkis <i>Mean</i>	Standartinis nuokrypis <i>Standard deviation</i>	Asimetrijos koeficientas <i>Skewness</i>	Eksceso koeficientas <i>Kurtosis</i>
Finansinis raštingumas <i>Financial literacy</i>	3,750	0,981	-0,666	0,072
Taupymo elgsena <i>Saving behavior</i>	3,960	1,022	-0,982	0,594
Apsipirkimo elgsena <i>Shopping behavior</i>	3,370	1,096	-0,309	-0,621
Ilgalaikio planavimo elgsena <i>Long-term planning</i>	3,110	1,120	-0,159	-0,754
Trumpalaikio planavimo elgsena <i>Short-term planning</i>	3,560	1,125	-0,628	-0,335

Aprašomosios statistikos duomenys atskleidžia vidutiniškai aukštą tiriamųjų finansinio raštingumo ir finansinės elgsenos lygį bei indikuoja nenormalųjį skirstinį. Nenormalųjį duomenų skirstinį patvirtino ir Cramér-von Mises testas ($p < 0,05$). Barlett testas parodė, kad duomenys yra heteroskedastiški. Duomenų nenormalumo ir heteroskedastiškumo problemai spręsti pasirinktas PLS-SEM metodas. Pirmosios iteracijos metu, remiantis faktorinės apkrovos kriterijumi ($< 0,4$), iš modelio buvo eliminuoti du iš aštuonių finansinio raštingumo rodiklių, vienas iš šešių taupymo elgsenos rodiklių ir du iš šešių apsipirkimo elgsenos rodiklių. Šie rodikliai pasižymėjo labai mažomis arba neigiamomis faktorinėmis apkrovomis, todėl buvo laikomi silpnai atspindinčiais atitinkamus latentinius konstruktus.

2 lentelėje pateikta Cronbach alfa ($CA > 0,7$) ir kompozicinis patikimumas ($CR > 0,7$) rodo, kad visi konstruktai, išskyrus apsipirkimo elgseną, pasižymi vidiniu nuoseklumu: skalės elementai nuosekliai matuoja konstrukta, t. y. jie yra homogeniški. Dėl šios priežasties iš tolesnių modelio konstravimo etapų yra eliminuojama apsipirkimo elgsena. Išskirta vidutinė dispersija (AVE) parodo konstrukto konvergencinį pagrįstumą. Atsižvelgiant į tai, kad konstrukto vidinis nuoseklumas yra pagrįstas, paliekami visi konstruktai, tačiau gauti tyrimo rezultatai turi būti interpretuojami su apribojimais.

2 lentelė. Konstrukto pagrįstumas ir patikimumas

Table 2. Construct validity and reliability

Latentinis kintamasis (konstruktas) <i>Latent variable (construct)</i>	Cronbach alfa <i>Cronbach alpha (CA)</i>	p reikšmės <i>p values</i>	Kompozicinis patikimumas <i>Composite reliability (CR)</i>	p reikšmės <i>p values</i>	Išskirta vidutinė dispersija <i>Average Variance Extracted (AVE)</i>	p reikšmės <i>p values</i>
Finansinis raštingumas <i>Financial literacy</i>	0,766	0,000	0,773	0,000	0,350	0,000
Taupymo elgsena <i>Saving behavior</i>	0,838	0,000	0,840	0,000	0,509	0,000
Apsipirkimo elgsena	0,691	0,000	0,686	0,000	0,348	0,000

<i>Shopping behavior</i>						
Ilgalaikio planavimo elgsena <i>Long-term planning behavior</i>	0,930	0,000	0,934	0,000	0,684	0,000
Trumpalaikio planavimo elgsena <i>Short-term planning behavior</i>	0,843	0,000	0,877	0,000	0,450	0,000

Diskriminantinio pagrįstumo vertinimas pateiktas 3 lentelėje ir atliktas taikant Heterotrait–Monotrait (HTMT) santykį, kuris leidžia nustatyti konstrukto tarpusavio skirtingumą. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad HTMT reikšmės turi būti mažesnės nei 0,90, siekiant pagrįsti konstrukto diskriminantinį pagrįstumą. 3 lentelėje pateikti rezultatai rodo, kad visų konstrukto tarpusavio santykiai svyruoja nuo 0,373 iki 0,772, todėl neviršija rekomenduojamos ribos. Tai leidžia teigti, kad modelyje naudojami konstruktai yra pakankamai skirtingi tarpusavyje ir pasižymi tinkamu diskriminantiniu bei konvergenciniu pagrįstumu.

3 lentelė. Diskriminantinis pagrįstumas

Table 3. Discriminant validity

Konstruktai <i>Constructs</i>	Finansinis raštingumas <i>Financial literacy</i>	Ilgalaikio planavimo elgsena <i>Long-term planning behavior</i>	Taupymo elgsena <i>Saving behavior</i>	Trumpalaikio planavimo elgsena <i>Short-term planning behavior</i>
Finansinis raštingumas <i>Financial literacy</i>				
Ilgalaikio planavimo elgsena <i>Long-term planning behavior</i>	0,373			
Taupymo elgsena <i>Saving behavior</i>	0,772	0,399		
Trumpalaikio planavimo elgsena <i>Short-term planning behavior</i>	0,492	0,521	0,522	

4 lentelėje pateikiamas kiekvieno kintamojo ryšys vidiniame modelyje. Ryšys tarp finansinio raštingumo ir apsipirkimo elgsenos netiriamas, nes šis kintamasis buvo eliminuotas reflektvyviojo ir formatyviojo modelio vertinimo etape. Stipriausias ryšys yra stebimas tarp finansinio raštingumo ir taupymo elgsenos. Gerokai silpnesnis ryšys egzistuoja tarp finansinio raštingumo ir ilgalaikio bei trumpalaikio planavimo elgsenos. Visi kelio koeficientai yra statistiškai reikšmingi.

4 lentelė. Struktūrinio modelio kelio koeficientai

Table 4. Path coefficients in the structural model

Hipotezė <i>Hypothesis</i>	Ryšys <i>Relationship</i>	Kelio koeficientas <i>Path coefficient</i>	p reikšmė <i>p value</i>
H1	Finansinis raštingumas → Taupymo elgsena <i>Financial literacy → Saving behavior</i>	0,770	0,000
H2	-	-	-
H3	Finansinis raštingumas → Ilgalaikio planavimo elgsena <i>Financial literacy → Long-term planning behavior</i>	0,397	0,000
H4	Finansinis raštingumas → Trumpalaikio planavimo elgsena <i>Financial literacy → Short-term planning behavior</i>	0,493	0,000

5 lentelėje yra pateikti struktūrinio modelio koreguoti determinacijos koeficientai ir jų statistinis reikšmingumas. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, finansinio raštingumo indėlis į taupymo elgseną struktūriniame modelyje yra net 59,2%. Finansinis raštingumas mažiausiai paaiškina ilgalaikio planavimo elgsenos (15,5%). Tuo tarpu finansinio raštingumo indėlis į trumpalaikio planavimo elgseną yra apie ketvirtadalis. Visi determinacijos koeficientai yra statistiškai reikšmingi, todėl daroma išvada, kad H1, H3 ir H4 hipotezės yra patvirtinamos.

5 lentelė. Struktūrinio modelio koreguoti determinacijos koeficientai

Table 5. Adjusted R squares in the structural model

Konstruktai <i>Constructs</i>	Koreguotas determinacijos koeficientas <i>Adjusted R square</i>	T statistika <i>T statistics</i>	p reikšmė <i>p value</i>
Taupymo elgsena <i>Saving behavior</i>	0,592	7,117	0,000
Ilgalaikio planavimo elgsena <i>Long-term planning behavior</i>	0,155	2,851	0,004
Trumpalaikio planavimo elgsena <i>Short-term planning behavior</i>	0,241	4,400	0,000

Standartizuotas vidutinis kvadratinis likutis (angl. The standardized root mean squared residual, SRMR) yra vidutinis skirtumas tarp modelio numanomų koreliacijų ir faktinių stebimų koreliacijų duomenyse. Šiame tyrime SRMR balo reikšmė (0,062) yra mažesnė nei 0,10. Tai rodo, kad modelio kovariacijos struktūra gerai dera su duomenimis.

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad finansinis raštingumas daro teigiamą poveikį jaunų asmenų finansinei elgsenai Lietuvoje. Pats didžiausias finansinio raštingumo indėlis yra į taupymo elgseną: jis paaiškina gerokai daugiau nei pusę šios elgsenos. Finansinis raštingumas taip pat daro teigiamą poveikį ilgalaikio ir trumpalaikio planavimo

elgsenai. Tai reiškia, kad finansiškai raštingesni jauni asmenys atsakingiau planuoja tiek savo kasdienes pajamas ir išlaidas, tiek pajamas ir išlaidas ilguoju laikotarpiu. Nepaisant gautų tyrimo rezultatų, įrodančių šį poveikį, atkreiptinas dėmesys į tai, kad finansinis raštingumas nėra svarbus jaunų asmenų apsipirkimo elgsenai. W. Abdallah ir kt. (2025), D. K. Respati ir kt. (2023), T. Morris ir kt. (2022) ir S. Zulaihati ir kt. (2020) tyrimuose patvirtinta, kad finansinis raštingumas yra reikšmingai susijęs su finansine elgsena, tačiau ryšio stiprumas skiriasi, priklausomai nuo tiriamos elgsenos dimensijos. W. Abdallah ir kt. (2025) pabrėžė, kad finansinės žinios yra vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių atsakingą taupymo elgseną. Mokslininkų tyrimai rodo, kad finansinės žinios ir supratimas visų pirma atsispindi per atsakingesnę požiūrį į santaupas, o tai sutampa su rezultatais, gautais tiriant jaunų asmenų grupę Lietuvoje. Minėtų autorių darbuose taip pat pastebima silpnesnė finansinio raštingumo sąsaja su trumpalaikiu ir ilgalaikiu elgsenos planavimu. Tai patvirtina, kad finansinio raštingumo poveikis finansinei elgsenai nėra vienodas ir priklauso nuo konkrečios finansinės elgsenos dimensijos.

Šiame tyrime nustatyta, kad finansinio raštingumo poveikis ilgalaikiam planavimui buvo silpnesnis nei trumpalaikiam planavimui. Panašios išvados pateikiamos ir S. Zulaihati ir kt. (2020) tyrimuose, kuriuose finansinė elgsena analizuojama per taupymo, apsipirkimo, ilgalaikio ir trumpalaikio planavimo dimensijas. Šiuos rezultatus papildė W. Abdallah ir kt. (2025), kurių tyrime nustatyta, kad skirtingos finansinio raštingumo dimensijos statistiškai reikšmingai, tačiau nevienodai siejasi su finansinės elgsenos dimensijomis, įskaitant ilgalaikį ir trumpalaikį planavimą. Tai padeda paaiškinti, kodėl jaunų asmenų grupėje Lietuvoje finansinio raštingumo poveikis ilgalaikiam planavimui buvo silpnesnis. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad S. Zulaihati ir kt. (2020) tyrime dalyvavo vidurinių mokyklų mokytojai, o W. Abdallah ir kt. (2025) tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus respondentai – nuo 18 m. jaunesnio iki vyresnio nei 55 metų asmenų. R. Henager ir B. J. Cude (2016) nustatė, kad finansinis raštingumas yra susijęs su aktyvesniu ilgalaikiu finansiniu planavimu, ypač pensijų kaupimu ir taupymu ateičiai. Minėtų mokslininkų tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus suaugusieji – nuo jaunų 18 metų iki vyresnių virš 65 metų. Tuo tarpu T. Morris ir kt. (2022), tirdami tik universitetų studentų finansinį raštingumą ir finansinę elgseną, nustatė, kad finansinis pasitikėjimas yra stipriausiai susijęs su finansine elgsena, o finansinės žinios daro netiesioginį poveikį per finansinį pasitikėjimą.

Šis tyrimas turi du apribojimus. Pirmą apribojimą lemia tai, kad kai kurių latentinių rodiklių faktorinė apkrova buvo nepakankama, norint juos įtraukti į vertinimo modelį. Tikėtina, kad šį fenomeną labiausiai lėmė respondentų šališkumas. Respondentai dažnai atsako taip, kaip, jų manymu, yra socialiai priimtina arba kas privers juos atrodyti geriau, užuot buvę sąžiningi. Jiems dažnai sunku tiksliai prisiminti konkrečias detales, todėl informacija yra „filtruojama“ arba spėliojama. Be to, bendra respondentų tendencija yra sutikti su teiginiais, o ne nesutikti. Pagrindinė problema, kilusi dėl šališkumo, pasireiškė atsakant į teiginį „Vienos įmonės akcijų pirkimas paprastai garantuoja saugesnę grąžą nei investuojant į akcijų fondus“, kai prieš tai buvęs teiginys buvo „Investuojant į vertybinius popierius (akcijas, obligacijas ir pan.) riziką galima sumažinti įsigyjant jų kuo įvairesnių“. Ankstesniame teiginyje didesnis finansinis raštingumas buvo identikuojamas per atsakymą „visiškai sutinku“, o vėlesniame – per „visiškai nesutinku“. Neigiamą faktorinę apkrovą galėjo lemti respondentų tendencija sutikti su teiginiais ir (arba) jų spėliojimu.

Antras apribojimas yra susijęs su konstrukto konvergenciniu pagrįstumu. Nepakankamą konstrukto konvergencinį pagrįstumą turi finansinis raštingumas ir trumpalaikio planavimo elgsena. Nepaisant to, kad konstrukto vidinis nuoseklumas yra pagrįstas ir visi konstruktai, išskyrus apsipirkimo elgseną, buvo palikti, determinacijos koeficientų reikšmės dėl to gali būti mažesnės, nei rodo gauti tyrimo rezultatai.

Išvados

Finansinis raštingumas moksliniuose tyrimuose dažnai aprėpia ir finansinės elgsenos dimensijas (gebėjimų ir įgūdžių lygi). Šiame tyrime jis apima tik kognityvinį žinių lygį, o apibūdinamas kaip individo sugebėjimas suprasti pagrindines finansines sąvokas ir pritaikyti turimas žinias priimant racionalius ir pagrįstus finansų valdymo sprendimus. Finansinė elgsena tirama ne kaip abstraktus teorinis konstruktas, apimantis žinių, kognityvinių gebėjimų, emocijų ir socialinio konteksto sąveiką, o kaip konkrečių kasdinių veiksmų visumą. Ji apibrėžiama kaip individo elgesys, susijęs su asmeninių finansų valdymu, apimančiu taupymo, apsipirkimo, ilgalaikio ir trumpalaikio finansų planavimo sritis.

Nors finansinio raštingumo poveikis finansinei elgsenai ištirtas plačiai ir giliai tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje, dauguma tyrimų yra orientuota į pavienės finansinės elgsenos dimensijas, skirtingas amžiaus ar profesines grupes. Šis tyrimas užpildė ankstesnių mokslinių tyrimų spragą ir yra skirtas įvertinti jaunų asmenų finansinio raštingumo poveikį jų finansinei elgsenai per taupymo, apsipirkimo, ilgalaikio ir trumpalaikio planavimo dimensijas.

Gauti tyrimo rezultatai atskleidė, kad finansinis raštingumas daro teigiamą poveikį jaunų asmenų finansinei elgsenai Lietuvoje. Pats didžiausias finansinio raštingumo indėlis yra į taupymo elgseną: jis paaiškina gerokai daugiau nei pusę šios elgsenos. Finansinis raštingumas taip pat daro teigiamą poveikį ilgalaikio ir trumpalaikio planavimo elgsenai. Tai reiškia, kad finansiškai raštingesni jauni asmenys atsakingiau planuoja tiek savo kasdienes pajamas ir išlaidas, tiek pajamas ir išlaidas ilguoju laikotarpiu. Nepaisant gautų tyrimo rezultatų, įrodančių šį poveikį, atkreiptinas dėmesys į tai, kad finansinis raštingumas nėra svarbus jaunų asmenų apsipirkimo elgsenai.

Literatūra

1. Abdallah, W., Tfaily, F., & Harraf, A. (2025). The impact of digital financial literacy on financial behavior: customers' perspective. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 35(2), 347-370.

2. Berlinger, E., Dömötör, B., Megyeri, K., & Walter, G. (2025). Financial literacy of finance students: a behavioral gender gap. *International Journal of Educational Management*, 39(8), 116-133.
3. Bužienė, I. (2024). Factors and indicators shaping financial literacy: A multicriteria analysis of selected programs and strategic insights for resilient economic development. *Intelektinė ekonomika*, 18(2), 450-469.
4. Chawla, D., Bhatia, S., & Singh, S. (2022). Parental influence, financial literacy and investment behaviour of young adults. *Journal of Indian Business Research*, 14(4), 520-539.
5. Choowan, P., Daovisan, H., & Suwanwong, C. (2024). Effects of financial literacy and financial behavior on financial well-being: Meta-analytical review of experimental studies. *International Journal of Financial Studies*, 13(1), 1.
6. Danilevičienė, I. (2024). The assessment of youth financial literacy impact on saving. *New Trends in Contemporary Economics, Business and Management*, 368.
7. Forster, M., Happ, R., & Walstad, W. B. (2019). Relations between young adults' knowledge and understanding, experiences, and information behavior in personal finance matters. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 11(1), 2.
8. Garg, N., & Singh, S. (2018). Financial literacy among youth. *International journal of social economics*, 45(1), 173-186.
9. Gedvilaitė, D., Gudaitis, T., Lapinskienė, G., Brazaitis, J., Žižys, J., & Podvieszko, A. (2022). Sustainability Literacy and Financial Literacy of Young People in the Baltic States. *Sustainability*, 14(21), 14013.
10. Henager, R., & Cude, B. J. (2016). Financial Literacy and Long-and Short-Term Financial Behavior in Different Age Groups. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 27(1), 3-19.
11. Kicova, E., Svabova, L., Ponisciakova, O., & Rosnerova, Z. (2025). Forecasting financial literacy levels with respect to consumer shopping behaviour. *International Journal of Financial Studies*, 13(1), 26.
12. Kumar, S., Watung, C., Eunike, J., & Liunata, L. (2017). The influence of financial literacy towards financial behaviour and its implication on financial decisions: A survey of President University students in Cikarang-Bekasi. *Firm Journal of Management Studies*, 2(1).
13. Lynch Jr, J. G., Netemeyer, R. G., Spiller, S. A., & Zammit, A. (2010). A generalizable scale of propensity to plan: The long and the short of planning for time and for money. *Journal of consumer research*, 37(1), 108-128.
14. Llewellyn, T. R. (2012). *Financial Literacy of College Students and the Need for Compulsory Financial Education. The College at Brockport State University of New York*.
15. Lyons, A. C., & Kass-Hanna, J. (2021). A methodological overview to defining and measuring "digital" financial literacy. *Financial planning review*, 4(2), e1113.
16. Morris, T., Maillet, S., & Koffi, V. (2022). Financial knowledge, financial confidence and learning capacity on financial behavior: a Canadian study. *Cogent Social Sciences*, 8(1), 1996919.
17. Nogueira, M. C., Almeida, L., & Tavares, F. O. (2025). Financial literacy, financial knowledge, and financial behaviors in OECD countries. *Journal of Risk and Financial Management*, 18(3), 167.
18. Nugraha, R. K., Eksanti, A. P., & Haloho, Y. O. (2022). The influence of financial literacy and financial behavior on investment decision. *Jurnal Ilmiah Manajemen Dan Bisnis*, 8(1), 68.
19. Perawati, P., Juniwati, J., Malini, H., Azazi, A., & Mustika, U. N. (2025). Financial literacy and financial technology on the personal finance behavior of generation z. *Journal of Management Science (JMAS)*, 8(1), 179-188.
20. Potrich, A. C. G., Matheis, T. K., & Vieira, K. M. (2024). Gender Differences in Financial Literacy Between and Within Generations. *Journal of Financial Counseling & Planning*, 35(3).
21. Potrich, A. C., Vieira, K. M., & Paraboni, A. L. (2025). Youth financial literacy short scale: Proposition and validation of a measure. *Social Sciences & Humanities Open*, 11, 101214.
22. Respati, D. K., Widyastuti, U., Nuryati, T., Musyaffi, A. M., Handayani, B. D., & Ali, N. R. (2023). How do students' digital financial literacy and financial confidence influence their financial behavior and financial well-being?. *Nurture*, 17(2), 40-50.
23. Sajid, M., Mushtaq, R., Murtaza, G., Yahiaoui, D., & Pereira, V. (2024). Financial literacy, confidence and well-being: The mediating role of financial behavior. *Journal of Business Research*, 182, 114791.
24. Suyanto, B., Egalita, N., Sugihartati, R., Mas' udah, S., Savira, P. S., Anridho, C., & Syamsiyah, N. (2025). Young urban people's impulsive online shopping behavior and its financial literacy. *Cogent Social Sciences*, 11(1), 2443553.
25. Taherdoost, H. (2017). Determining sample size; how to calculate survey sample size. *International journal of economics and management systems*, 2.
26. Thu, H. T. T., Khanh, Q. N., Khanh, V. N., Phuong, M. D., & Trung, D. H. (2025). The impact of financial literacy on financial behaviors: The case of university students in Hanoi, Vietnam. *Humanities and Social Sciences Letters*, 13(3), 1037-1052.
27. Ulbinaitė, A., Gudaitis, T., & Barauska, M. (2023). Personal Finance Management Skills and Financial Sustainability Literacy Knowledge of Generation Y: An Empirical Analysis in Lithuania. *Review of European Studies*, 15(3), 16.
28. Widjaja, I., Arifin, A. Z., & Setini, M. (2020). The effects of financial literacy and subjective norms on saving behavior. *Management Science Letters*, 10(15), 3635-3642.
29. Widyakto, A., Liyana, Z. W., & Rinawati, T. (2022). The influence of financial literacy, financial attitudes, and lifestyle on financial behavior. *Diponegoro International Journal of Business*, 5(1), 33-46.

30. Widyastuti, U., Suhud, U., & Sumiati, A. (2016). The impact of financial literacy on student teachers' saving intention and saving behaviour. *Mediterranean Journal os Social Sciences*, 7.
31. Xu, S., Yang, Z., Ali, S. T., Li, Y., & Cui, J. (2022). Does financial literacy affect household financial behavior? The role of limited attention. *Frontiers in psychology*, 13, 906153.
32. Yew, S. Y., Yong, C. C., Cheong, K. C., & Tey, N. P. (2017). Does financial education matter? education literacy among undergraduates in Malaysia. *Institutions and Economies*, 43-60.
33. Zulaihati, S., Susanti, S., & Widyastuti, U. (2020). Teachers' financial literacy: Does it impact on financial behaviour. *Management Science Letters*, 10(3), 653-658.

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF FINANCIAL LITERACY ON FINANCIAL BEHAVIOR OF YOUNG PEOPLE IN LITHUANIA

Abstract

The rapidly changing financial services environment, the increasing scale of digitalisation, and the active involvement of young people in financial decision-making create a need to examine the impact of financial literacy on the financial behavior of young individuals in Lithuania. The financial behavior of young individuals is assessed through the dimensions of saving, shopping, short-term planning, and long-term planning. The study applied methods of scientific literature analysis and synthesis, comparative and logical analysis, a questionnaire survey, and the partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) technique. The empirical research sample consists of 338 respondents aged 15–34. The results of the study revealed that financial literacy has a statistically significant positive effect on young individuals' saving behavior as well as their short-term and long-term planning, but it does not affect their shopping behavior. This leads to the conclusion that a higher level of financial literacy increases the likelihood of responsible financial decision-making and contributes to more sustainable financial management among young people in Lithuania.

Keywords: financial literacy, financial behavior, saving, shopping, short-term planning, long-term planning.